

Ἐλπίδα: Ἡ πνευματικὴ ἀνοδος ὡς κάθοδος

ΘΑΝΑΣΗ Ν. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ*

Θεωρῶ πολὺ σημαντικό νὰ στρέψουμε τὴν προσοχή μας στὴν ἔννοια τῆς χριστιανικῆς ἐλπίδας καὶ νὰ παλέψουμε μὲ τὰ συγκλονιστικὰ ζητήματα ποὺ αὐτὴ θέτει¹. Μερικὰ ἀπὸ αὐτὰ τὰ ζητήματα θὰ ἐπιχειρήσω νὰ ψηλαφίσω ἐδῶ, γύρω ἀπὸ δύο ἄξονες: Πρῶτον, *ἡ ἐλπίδα μέσα στὴν ἱστορία* καί, δευτέρον, *ἡ ἐλπίδα μέσα στὴν ἀπελπισία*.

Α΄

Ποιά εἶναι τὰ βασικὰ χαρακτηριστικὰ, ὄχι γενικὰ τῆς ἐλπίδας, ἀλλὰ συγκεκριμένα τῆς *χριστιανικῆς* ἐλπίδας;

Πρῶτα ἀπ' ὅλα, ἡ χριστιανικὴ ἐλπίδα δὲν παράγεται ἀπὸ τὸν κόσμον, δὲν γεννιέται ἀπὸ τὴν ἱστορία (οὔτε κἂν ἀπὸ τὸ μέλλον τῆς ἱστορίας), δὲν προκύπτει ἀπὸ κάποια ἐντελέχεια (δηλαδὴ ἀπὸ κάποια ἐσωτερικὴ δύναμη, ἢ ὁποία ὁδηγεῖ σὲ μία ἀναπόδραστη ἐξέλιξη). Ἡ χριστιανικὴ ἐλπίδα φτιάχνεται καὶ χαρίζεται ἀπὸ τὸν Θεὸ καί, ὀρθότερα, ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Θεοῦ μέσα στὴν ἱστορία. Ὁ Θεὸς δρᾷ μέσα στὴν ἱστορία, καὶ μὲ τὴ δράση του αὐτὴ δημιουργεῖ κάτι ὀλότελα νέο γιὰ τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸν κόσμον: τὴ δυνατότητα τῆς Ἀνάστασης καὶ τῆς ἀνακαίνισης.

Αὐτὸς ὁ καιρῖος ρόλος τοῦ Θεοῦ συνεπάγεται ὅτι ἡ χριστιανικὴ ἐλπίδα σημαίνει συνάντηση μὲ κάποιον *ἔξω ἀπὸ μένα*. Σημαίνει πραγματικὴ συνάντηση μὲ τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος, ὡς ἀληθινὴ ὑπαρξὴ βρῖσκεται ἀπέναντί μου καὶ μὲ καλεῖ σὲ αὐτὴ τὴ συνάντηση. Αὐτὴ ἡ στροφή τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὰ

* Ὁ Θανάσης Παπαθανασίου εἶναι Δρ Θεολογίας, καθηγητὴς στὸ Λύκειο Ζεφυρίου Δυτ. Ἀττικῆς, διδάσκων στὸ ΕΑΠ καὶ ἀρχισυντάκτης τοῦ περιοδικοῦ «Σύναξη».

1. Εἰσήγηση σὲ στρογγυλὴ τράπεζα μὲ θέμα «Ἡ χριστιανικὴ ἐλπίδα καὶ τὰ στάδια τῆς πνευματικῆς ζωῆς», στὸ συνέδριο «Τὰ στάδια τῆς πνευματικῆς ζωῆς», Μοναστήρι τοῦ Bose, Ἰταλία, Παρασκευὴ 6 Σεπτεμβρίου 2013.

ἔξω ἔχει ἐξαιρετική σημασία, καὶ πρέπει νὰ ἀποτελεῖ τὸ βασικὸ πλαίσιο γιὰ τὴν ὅποια ἀναφορὰ μας στὴ στροφή τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὰ μέσα, δηλαδή πρὸς τὸν ἑαυτό του. Ἡ στροφή πρὸς τὰ μέσα, δηλαδή ἡ δουλειὰ τοῦ ἀνθρώπου πάνω στὸν ἴδιο του τὸν ἑαυτό, εἶναι πολὺ σημαντική, ὑπὸ τὴν ἔννοια ὅτι ὁ ἄνθρωπος καλεῖται νὰ ἀμβλύνει τὸν ἐγωισμό του, νὰ ἀνοίξει τὸν ἑαυτό του, νὰ τὸν κάνει προθύμο νὰ ξενοδοχήσει Αὐτὸν ποὺ ἔρχεται ἀπὸ ἀπέναντι. Τὸ θεμέλιο, ὅμως, γιὰ κάτι τέτοιο, εἶναι ἡ στροφή πρὸς τὰ ἔξω. Ἐὰν παραθεωρηθεῖ αὐτὸς ὁ ἄξονας καὶ ὁ ἄνθρωπος ἀναζητήσει τὴν ἀλήθεια μέσα του, δηλαδή στὰ συστατικά του, τότε μπορεῖ νὰ ἔχουμε Γνωστικισμό (στροφή τοῦ ἀνθρώπου στὸ θεϊκὸ στοιχεῖο ποὺ φωλιάζει μέσα του), μπορεῖ νὰ ἔχουμε Ἰνδουισμό (στροφή τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ ἄτμαν του), δὲν θὰ ἔχουμε ὅμως βιβλικὴ πίστη. Δὲν θὰ ἔχουμε Χριστιανισμό.

Τὰ χαρακτηριστικὰ ποὺ ἀναφέραμε (ὅτι δηλαδή ἡ ἐλπίδα εἶναι δῶρο ποὺ ἔρχεται ἀπ' ἔξω καὶ ὅτι ἀφορᾷ μία συνάντηση), συνεπάγονται ὅτι ἡ ἐλπίδα εἶναι συνυφασμένη μὲ τὴν ἀγάπη. Ἡ ἀγάπη εἶναι τὸ ἀνοιγμὰ μου σ' αὐτὸν ποὺ εἶναι ὄχι-ἐγώ. Εἶναι ὁ τρόπος νὰ δεχτῶ τὸ δῶρο καὶ νὰ ἀνταμώσω τὸν Θεὸ ἐκεῖ ὅπου ὁ ἴδιος μου τὸ ἔχει ζητήσει: στὰ πρόσωπα τῶν ἄλλων, καὶ εἰδικὰ τῶν ἀδύναμων καὶ τῶν τσακισμένων.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ πρέπει νὰ προσέξουμε ἓνα παράδοξο: Γιὰ τὸν κόσμο, ἐλπίδα σημαίνει προσδοκία γιὰ τὴ μελλοντικὴ πραγματοποίηση κάποιου γεγονότος. Ὅταν αὐτὸ τὸ γεγονός θὰ πραγματοποιηθεῖ, ἡ ἐλπίδα, φυσικῶς τῷ λόγῳ, θὰ καταργηθεῖ. Στὴ χριστιανικὴ ἐλπίδα, ὅμως, συμβαίνει κάτι διαφορετικὸ. Ὁ Παῦλος μᾶς διαβεβαιώνει ὅτι στὴν αἰωνιότητα τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ «θὰ μείνουν γιὰ πάντα αὐτὰ τὰ τρία: ἡ πίστη, ἡ ἐλπίδα καὶ ἡ ἀγάπη» (1 Κορ. 13:13). Καί, παρ' ὅλο πού, ὅπως λέει ὁ ἴδιος στὴ συνέχεια, ἡ ἀγάπη εἶναι τὸ σπουδαιότερο ἀπ' αὐτά, ἡ ἐλπίδα δὲν θὰ καταργηθεῖ, παρ' ὅλο πού ἡ δεύτερη ἔλευση τοῦ Χριστοῦ θὰ ἔχει πλέον πραγματοποιηθεῖ καὶ ἡ Βασιλεία θὰ μεσουρανεῖ! Θὰ τολμούσαμε νὰ ποῦμε ὅτι ἡ ἀγάπη εἶναι τὸ σπουδαιότερο, γιὰ τὴ ταυτίζεται μὲ τὴ ζωὴ τοῦ ἴδιου τοῦ Θεοῦ: ὁ Θεὸς δὲν πιστεύει καὶ δὲν ἐλπίζει (δὲν λαμβάνει, δηλαδή, ἀπὸ ἀλλοῦ τὸ νόημα τῆς ὑπαρξῆς του), ὅμως εἶναι ἀγάπη καὶ ἀγαπᾷ². Ὁ ἄνθρωπος, ὅμως, ἀκόμα καὶ στὴ Βασιλεία, ἀδιάκοπα θὰ ὑποδέχεται τὸν Θεό, ἀδιάκοπα θὰ τοῦ λέ-

2. ΑΓΟΥΡΙΔΗ ΧΡ. ΣΑΒΒΑ, Ἐπιστολὴ Παύλου πρῶτη πρὸς Κορινθίους ἐπιστολή, ἐκδ. Πουρναράς, Θεσσαλονίκη 1982, σ. 231.

ει τὸ δλόψυχο ναί, ἀδιάκοπα θὰ βιώνει τὸν Θεὸ καὶ ὡς παρόντα καὶ ὡς πο-
θούμενο! Νομίζω ὅτι ἡ διατύπωση τοῦ Παύλου δείχνει μὲ ἓναν συναρπα-
στικό, ἀντινομικό τρόπο δύο πράγματα: Ἐφ' ἑνὸς ὅτι ὁ Θεὸς ποτὲ δὲν γί-
νεται ἰδιοκτησία τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἀφ' ἑτέρου ὅτι τὸ οὐσιαστικό περιεχό-
μενο τῆς ἐλπίδας εἶναι ἡ ἀγάπη. «Ἐλπίδος ἔλλειψις, ἀγάπης ἀφανισμός»,
εἶχε πεῖ ὁ ἅγιος Ἰωάννης τῆς Κλίμακος³.

Μέσα στὴν ἱστορία ἡ ἐλπίδα ἀποτελεῖ μαρτυρία ὅτι ἡ ἀγάπη εἶναι ὁ λό-
γος ὑπαρξης καὶ τὸ ἔσχατο νόημα τῶν ὄντων. Ἡ ἐλπίδα, συνεπῶς, εἶναι
στάση ζωῆς, εἶναι πράξη - ὄχι ἀπλῶς δήλωση. Μία δήλωση εἶναι πολὺ
σπουδαῖο πρᾶγμα, ἀλλὰ εἶναι λόγος γιὰ τὴν ἐλπίδα, ὄχι ἡ ἴδια ἡ ἐλπίδα
(πρβλ. 1 Πετρ. 3:15). Γνωρίζουμε ὅτι ἡ μέλλουσα Βασιλεία φανερῶνεται /
εἰκονίζεται μέσα στὴν ἱστορία. Ἐλλὰ ἡ φανέρωση αὐτὴ δὲν γίνεται μὲ τὸν
τρόπο τοῦ power point, τὸ ὁποῖο δείχνει μὲν εἰκόνες ἀπὸ ἄλλοῦ, πὺ ἀπλῶς
ἀγγίζουν μία ἐπιφάνεια χωρὶς νὰ τὴν ἀλλάζουν. Ἡ φανέρωση / ὁ εἰκονι-
σμός τῆς Βασιλείας μέσα στὴν καθημερινότητα *φτιάχνεται*. Μὲ τὴν ἔκφρα-
ση αὐτὴ δὲν ἐννοῶ ὅτι ὁ ἀνθρώπος κατασκευάζει κάτι ἀπὸ μόνος του. Ἐν-
νοῶ ὅτι ἡ φανέρωση τῆς Βασιλείας μέσα στὴν ἱστορία γίνεται μέσῳ γεγο-
νότων καὶ στάσεων ζωῆς, μέσῳ τῆς δράσης τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς πράξης τοῦ
ἀνθρώπου. Ὅπως μοῦ ἔχει δοθεῖ καὶ ἄλλοτε εὐκαιρία νὰ ἐπισημάνω, εἶναι
παράδοξο (πολὺ παράδοξο!) ὅτι ἡ σύγχρονη θεολογία ἔχει τονίσει κατὰ
κόρον τὴ φράση τοῦ ἁγίου Νικολάου Καβάσιλα, ὅτι εἰκόνα τῆς Βασιλείας
εἶναι ἡ θεία Εὐχαριστία, ἀλλὰ δὲν ἔχει προσέξει ὅτι ὁ Νικόλαος ἀναφέρει
καὶ κάτι ἄλλο ὡς εἰκόνα τῆς Βασιλείας: τὶς πράξεις ἀλληλεγγύης! Στὶς πρά-
ξεις –λέει– τῶν φιλανθρώπων εἰκονίζεται ἡ μελλοντικὴ Βασιλεία, στὴν
ὁποία ὁ Χριστὸς αἰωνίως θὰ διακονεῖ τοὺς συνδαιτυμόνες τῆς, παρ' ὅλο
πὺ πλέον θὰ εἶναι ὁ δοξασμένος οἰκοδεσπότης⁴!

Ἐδῶ τίθεται ἓνα ζήτημα ἐξαιρετικῆς σπουδαιότητος. Συχνὰ στὴν ἱστο-
ρικὴ διαδρομὴ τῆς Ἐκκλησίας (καὶ ὁπωςδήποτε στὶς μέρες μας) ἡ πνευμα-
τικὴ ἀνάβαση, ἡ θέωση κ.λπ., νοοῦνται μὲ ἓναν τρόπο –θὰ ἔλεγα– νεογνω-
στικιστικό. Σ' αὐτὲς τὶς περιπτώσεις ἡ πίστη στὸν Θεό, ὅπως τὴν διδάσκει
ἡ Ἐκκλησία, τυπικὰ δὲν ἀπορρίπτεται, ὡστόσο ἡ πνευματικὴ νοεῖται

3. ΙΩΑΝΝΟΥ, *Κλίμαξ*, PG 88, 1160A.

4. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Ν. ΘΑΝΑΣΗ, «Οἱ εἰκόνες τῆς Βασιλείας. Κάποια ἀθέατα τοῦ
Καβάσιλα καὶ κάποιοι πειρασμοὶ τῆς Εὐχαριστιακῆς μας θεολογίας», *Σύναξη* 114
(2010), σσ. 13-21.

ὡς ἄνοδος πρὸς τὸν Θεὸ μέσῳ μίας στροφῆς πρὸς τὸν ἑαυτό, δηλαδή ὡς μία διαδικασία κάθαρσης τοῦ ἑαυτοῦ, στὴν ὁποία διαδικασία δὲν ὑπάρχει τὸ πρόσωπο τοῦ συνανθρώπου. Ὑποστηρίζεται, δηλαδή ὅτι ὁ ἄνθρωπος πρῶτα προκόβει πνευματικὰ καὶ κατόπιν στρέφεται πρὸς τὸν ἄλλον, πράγμα πού σημαίνει ὅτι, σύμφωνα μὲ τὴν ὀπτική αὐτή, μπορεῖ νὰ ὑπάρξει χριστιανικὴ ζωὴ χωρὶς ἔγνοια γιὰ τὴν ἀγάπη! Αὐτὸ ὅμως εἶναι, ἀπλούστατα, τὸ ἀντίθετο ἀπὸ ὅσα λέει ὁ Καβάσιλας ἀνακεφαλαιώνοντας τὸ Εὐαγγέλιο: «Τοῦτο [...] ἔστι πρὸς τὸν Θεὸν ὀρθῶς βαδίζειν, τὸ σὺν ἀγάπῃ βαδίζειν»⁵.

Αὐτὸ πὸν ὀνομάζουμε ἄνοδο πρὸς τὸν Θεὸ εἶναι ἀδύνατη, ἂν δὲν εἶναι κάθοδος στὴν καθημερινότητα, συμπόρευση μὲ τὸν κατερχόμενο Θεὸ μέσα στὴν ἱστορία. Χαρακτηριστικὸ μίας ἀντιστροφῆς πὸν συχνὰ λαμβάνει χώρα στὴ χριστιανικὴ συνείδηση, εἶναι ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον προσεγγίζεται τὸ περιστατικὸ τῆς Μεταμόρφωσης τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ στάση τοῦ Πέτρου. «Κύριε», εἶχε πεῖ ὁ Πέτρος στὸν Χριστό, «καλὸν ἔστιν ἡμᾶς ὧδε εἶναι» (Ματθ. 17:4). Νὰ παραμείνουμε, δηλαδή, ἐδῶ, στὴν πνευματικὴ κορυφὴ τῆς θεοπτίας, ἡμεῖς οἱ ἔξι, ἡ ἐκλεκτὴ παρέα μας. Καὶ ἡ ἀνάβαση αὐτὴ νὰ εἶναι τὸ τέρμα.

Τί τοῦ ἀπάντησε ὁ Χριστός; Μὲ λόγια, τίποτα. Τοῦ ἀπάντησε, ὅμως, μὲ πράξη: μὲ κάθοδο ἀπὸ τὸ βουνό, καὶ μὲ μία πράξη ἀπελευθέρωσης. Ἐλευθέρωσε τὸ ἐπιληπτικὸ παιδί ἀπὸ τὸ δαιμόνιο καὶ ἔδωσε χαρὰ στὸν ταλαίπωρο πατέρα (Ματθ. 17:14-18). Στὸ περιστατικὸ τῆς Μεταμόρφωσης ὁ Πέτρος λειτούργησε σὰν ἀντί-Χριστός. Στὸ ὄνομα τῆς πνευματικῆς ἀναβάσεως ἀντιστρατεύτηκε τὸ ἴδιο ἔργο τοῦ Χριστοῦ. Ὅρισε μία πνευματικὴ ἐμπειρία ὡς τέρμα, καὶ δὲν ἀντιλήφθηκε ὅτι ἡ Μεταμόρφωση δὲν ἦταν παρὰ σημεῖον, φανέρωση τοῦ μελλοντικοῦ τέρματος, δηλαδή τῆς Ἀνάστασης (τόσο τοῦ Χριστοῦ, ὅσο καὶ τῆς ἔσχατης κρίσης). Ὅτι ὁ Πέτρος ἔσφαλε, καταδεικνύεται καθαρὰ τόσο στὴν Ὁρθόδοξη ὁμολογία τῆς ἐορτῆς, ὅσο καὶ στοὺς Πατερικοὺς σχολιασμοὺς μέχρι καὶ τὸν βον αἰ. Μετὰ τὸν βον αἰῶνα, στὸ πλαίσιο γενικότερων ἀνακατατάξεων στὴν Ἐκκλησία, καὶ ἐνίσχυσης μυστικιστικῶν τάσεων, ἡ κριτικὴ πρὸς τὸν Πέτρο ἀτονεῖ, καὶ κυριαρχεῖ τὸ ἀντίθετο: ὁ ἔπαινος πρὸς τὸν μαθητή, γιὰ τὸν ζῆλο τῆς θεοφίας.

5. ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΚΑΒΑΣΙΛΑ, *Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς*, ζ, 26 (ἐπιμ. Παν. Κ. Χρήστου), ἐκδ. Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, Θεσσαλονίκη 1979, σ. 616. Πρβλ. Α' Ἰω. 4: 20.

Ἐν τῇ εὐαγγελικῇ οὐσίᾳ βρίσκεται ἀκριβῶς στὸ ὅτι ἡ πρότασις τοῦ Πέτρου ἦταν ὀλίγη. Ὁ Τιμόθεος Ἀντιοχείας μαλώνει χαρακτηριστικὰ τὸν πρωτοκορυφαῖο μαθητὴν, βάζοντας στὸ στόμα τοῦ σιωπηλοῦ Χριστοῦ τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικὰ λόγια: «Τί [...] ἔβαλες μὲ τὸ νοῦ σου, Πέτρο; [...] Νὰ πειθαρχήσω σὲ σένα, ἢ νὰ σώσω τὸν κόσμον; [...] Ποιὸς θὰ ἔξαγοράσει τὸν κόσμον; Μόνο γιὰ τὸν ἑαυτὸ σου νοιάζεσαι, κι ὄχι γιὰ ὁλόκληρο τὸν κόσμον;»⁶.

Β'

Στὸν πολιτισμὸ τοῦ καταναλωτισμοῦ, ὁ ὁποῖος μετατρέπει τὰ πάντα σὲ ἰδιοκτησίᾳ καὶ σὲ ἀπόλαυση, τὸ ρῆμα «ἀγαπῶ» τὸ χρησιμοποιοῦμε συνήθως γιὰ νὰ δηλώσουμε ὅτι κάτι τὸ ἐπιθυμοῦμε, ὅτι κάτι μᾶς ἀρέσει καὶ μᾶς προσφέρει εὐχαρίστησι. Στὴ χριστιανικὴ ὀπτική, ὡστόσο, ἡ ἀγάπη ἔχει χαρακτηριστικὰ αὐτοθυσίας. Δὲν ὑπάρχει ἀληθινὴ ἀγάπη χωρὶς *κένωση* (Φιλιπ. 2:7). Καὶ ἂν ἡ κένωση εἶναι πραγματικὴ, μπορεῖ νὰ φτάσει μέχρι τὸ αἶσθημα τῆς ἔσχατης ἐγκατάλειψης. Ὁ κενούμενος χάριν τοῦ ἄλλου, δηλαδή, νιώθει νὰ ἀδειάζει τόσο πολὺ λόγῳ τῆς προσφορᾶς του πρὸς τὸν ἄλλον, ὥστε μοιάζει νὰ χάνει τὰ πάντα - ἀκόμα καὶ τὴν ἐλπίδα! Εἶναι τὸ ἀβυσσαλέο μυστήριον τῆς ἐγκατάλειψης, τὴν ὁποία βίωσε σπαρακτικὰ ὁ Χριστὸς πάνω στὸν σταυρὸ (Ματθ. 27:46) προκειμένου νὰ ἀγκαλιάσει ὅλα τὰ μήκη καὶ τὰ πλάτη τῆς ἀνθρώπινης τραγωδίας, ὅλους τοὺς ἀπελπισμένους. Ἐδῶ δὲν ἔχουμε νὰ κάνουμε μὲ μία μηδενιστικὴ ἀπώλεια τῆς ἐλπίδας, ἀλλὰ μὲ μία αὐτοθυσίᾳ πὺν φτάνει μέχρι τὴν προθυμίᾳ ἀπώλειας τῶν πάντων χάριν τοῦ ἀγαπημένου! Ὅμως, κατὰ ἕνα μυστήριον καὶ ἀντινομικὸ τρόπο, ἀκριβῶς αὐτοῦ τοῦ εἴδους, ἡ κένωση ἐκτρέφει τὴν οὐσιαστικότερη ἐλπίδα: αὐτὴν πὺν φυτρώνει στὸ χῶμα τῆς ἀγάπης, δηλαδή, στὰ σπλάχνα τοῦ Θεοῦ.

«Ἡ ἐλπίδα», εἶχε πεῖ ὁ Ἐρנסτ Μπλόχ, «εἶναι τὸ ἀντίθετον τῆς ἀσφάλειας. Εἶναι τὸ ἀντίθετον τῆς ἀφελοῦς αἰσιοδοξίας. Ἡ κατηγορία τοῦ κινδύνου

6. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Ν. ΘΑΝΑΣΗ, *Μὲ τὴν ψυχὴν στὰ πόδια. Ἀπὸ τὸ μνημεῖον τὸ κενὸν στὸν δρόμον τοῦ κόσμου*, ἐκδ. Ἐν Πλῶ, Ἀθήνα 2007, σσ. 61-93. Πρβλ. ΜΠΟΖΙΝΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ, «Τὰ λόγια τοῦ Πέτρου στὸ Θαβώρ, ὅπως ἐρμηνεύονται στὴν Πατερικὴ γραμματεία», *Πνευματικὴ Διακονία* 11 (2011), σσ. 18-26.

ένυπάρχει πάντα μέσα της»⁷. Χριστιανική ἐλπίδα δὲν εἶναι ἡ στατιστικὴ βεβαιότητα γιὰ τὴν πραγματοποίηση τοῦ ποθοῦμενου, ἀλλὰ ἡ αὐτοπαράδοση στὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, ἀκόμα κι ὅταν ἀνθρωπίνως φαίνεται νὰ μὴν ὑπάρχει λόγος ὑπαρξῆς ἐλπίδας! Ὁ ἅγιος Σιλουανὸς ὁ Ἀθωνίτης ἔχει μιλήσει μὲ συγκλονιστικὸ τρόπο γιὰ τὴ βίωση τῆς «θεοεγκατάλειψης», ἡ ὁποία –σημειωτέον– δὲν ἀφορᾷ τοὺς ἀρχάριους, ἀλλὰ τοὺς προχωρημένους: «Στὴ θέση τοῦ βιώματος τῆς ἐγγύτητας τοῦ Θεοῦ ἔρχεται στὴν ψυχὴ τὸ αἶσθημα πῶς Ἐκεῖνος εἶναι ἀπείρως, ἀπροσίτως μακριά, πέρα ἀπὸ τοὺς ἀστρικούς κόσμους κι ὅλες οἱ ἐπικλήσεις πρὸς Αὐτὸν χάνονται ἀβόητες στὸ ἀχανές τοῦ κοσμικοῦ διαστήματος»⁸. Καὶ ὅμως, αὐτὸ πού βιώνεται ὡς ἐγκατάλειψη, εἶναι ἓνας ἀλλιώτικος, μυστήριος τρόπος παρουσίας τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος χαλυβδώνει τὴν ἐλπίδα περνώντας τὴν ἀπὸ τὰ καμίνι τῆς πιὸ ἀκραίας δοκιμασίας: ἀπὸ τὴν ἀπελπισία. Εἶναι αὐτὸ πού συμπυκνώνεται στὴν ἀπάντηση πού ἐν τέλει ἔδωσε ὁ Χριστὸς στὸν Σιλουανό: «Κράτα τὸ νοῦ σου στὸν ἄδη καὶ μὴν ἀπελπίζεσαι».

Αὐτὸ πού θέλω νὰ ὑπογραμμίσω ἐδῶ, συνδυάζοντας τὸ αἶσθημα ἐγκατάλειψης τοῦ ἐσταυρωμένου Χριστοῦ μὲ τὴ θεοεγκατάλειψη τοῦ Σιλουανοῦ, εἶναι ἡ βίωση αὐτῆς τῆς περιεργῆς ἀπελπισμένης ἐλπίδας, ὅχι ὡς μίας ἐξωτικῆς ἐμπειρίας, ἀλλὰ ὡς θυσιαστικῆς κίνησης, ὡς παραίτησης ἀπὸ τὴ σιγουριά, ὡς κάθοδος στὸν ἄδη χάριν τῆς ἀγάπης. Θυμηθεῖτε ὅτι ὁ Ἰωσήφ ἔγινε συνειδητὰ παραβάτης τοῦ θρησκευτικοῦ του νόμου ὅταν ἀποφάσισε νὰ μὴν διαπομπέσει τὴ Μαρία, καὶ ὁ Παῦλος εὐχάρηκε νὰ ἔχανε ὅχι ἀπλῶς τὴ ζωὴ του, ἀλλὰ τὴν αἰώνια σωτηρία, προκειμένου νὰ τὴν κερδίσουν οἱ συμπατριῶτες του (Ματθ. 1:19, Ρωμ. 9:23). Ἀλλὰ ἀκριβῶς αὐτὲς οἱ κάθοδοι στὸν ἄδη ἔκαναν τὸν Ἰωσήφ δίκαιο καὶ τὸν Παῦλο ἀπόστολο, ἀμφοτέρους παραδομένους στὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ! Εἶναι παραδείγματα ὁμολογουμένως δυσβάστακτα, πού τὰ ἀντέχουν ὅσοι προκόβουν στὴν ἀγάπη!

Ὁ πιστὸς καλεῖται νὰ γευτεῖ τὴν ἀπελπισία σὲ δύο ἐπίπεδα ταυτόχρονα: Ἄφ' ἐνὸς ὡς παραίτησή του ἀπὸ κάθε ἀνθρώπινη σιγουριά (ἀπὸ τὴν φευ-

7. BLOCH ERNST - ADORNO W. TH., *Καὶ λείπει. Μία συζήτηση γιὰ τὶς ἀντιφάσεις τῆς οὐτοπικῆς ἐπιθυμίας* (εἰς. - μτφρ. Στέφανος Ροζάνης), ἐκδ. Ἔρραμος, Ἀθήνα 2000, σ. 31.

8. ΑΡΧΙΜ. ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ, *Ὁ ἅγιος Σιλουανὸς ὁ Ἀθωνίτης*, ἐκδ. Ἱ. Μονὴ Τιμίου Προδρόμου, Ἔσσεξ Ἀγγλίας 1988, σ. 229.

δαίσθησις ἢ τὴν εἰδωλολατρίαν, δηλαδή, ὅτι δύναται νὰ παραχθεῖ σιγουριά ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα), προκειμένου νὰ γίνῃ ραχοκοκαλιά του ἡ ἐμπιστοσύνη στὸν ζωντανὸ Θεό. Ἄφ' ἑτέρου, ὡς πράξις ἀλληλεγγύης, ὡς συμμετοχὴ του, δηλαδή, στὴν ἀπελπισία τῶν ἀδυνάτων, τῶν πονεμένων καὶ τῶν ἀδικημένων. Ἡ παραίτησις ἀπὸ τὴν ἐν λόγῳ σιγουριά δὲν σημαίνει παραίτησις ἀπὸ τὴν ἀγάπην, ἀκριβῶς διότι ἡ ἀγάπη εἶναι ἡ ἀνάσα τοῦ Θεοῦ μέσα στὴν καθημερινότητα...

Τέτοιας λογῆς κάθοδοι στὸν ἅδη εἶναι ὁδοὶ Ἀναστάσεως. Καὶ εἶναι πάντα συνοδοιπορία. Συνοδοιπορία μὲ τὸν κατερχόμενο καί, ἐν τέλει, ἀνιστάμενο Χριστό, ὁ ὁποῖος εἶναι αὐτοπροσώπως «ἡ ἐλπίς ἡμῶν» (1 Τιμ. 1:2).